

IMPLEMENTACE ŽÁKOVSKÉHO HODNOCENÍ DO ZÁKONA

1. Úvod

V rámci zavádění kariérního systému učitelů, v němž je kvalita práce učitele klíčovým ukazatelem pro kariérní postup, navrhuje Česká středoškolská unie zavést žákovskou zpětnou vazbu jako další nástroj, který pomůže práci učitele, tedy výuku, efektivně hodnotit. Navrhujeme žákovskou zpětnou vazbu implementovat do novely zákona č. 563/2004 Sb. (Zákon o pedagogických pracovnících), a to konkrétně jako součást odstavce § 24a („Plán pedagogického rozvoje školy a osobní plán profesního rozvoje“) a dále § 29g („Atestační řízení“).

2. Kontext

Žákovská účast ve vzdělávací soustavě je oproti externím hodnotitelům jedinečná - žáci mají komplexní přehled o dlouhodobém stylu a obsahu výuky daného učitele. Díky tomu, že se výuky účastní pravidelně, jsou schopni přinést jiný pohled na práci daného pedagoga než ředitelé, školní inspekce, či učitelovi kolegové, kteří dochází do hodin na krátké hospitace. Získávání zpětné vazby od žáků je proto důležitou metodou evaluace práce kantora, která poskytuje jedinečné informace o kvalitě výuky od samotných žáků. Tato metoda také napomáhá objektivizovat hodnocení učitelova profesního rozvoje, které je klíčové pro postup v kariérním řádu.

Přínosnost žákovské evaluace potvrzují také četné mezinárodní výzkumy. Jejich rozsáhlá syntéza "Improving Teacher Evaluation Systems: Making the Most of Multiple Measures"¹ dochází k závěru, že pokud jsou dotazníky správně nastaveny, je studentské hodnocení nejen efektivní a validní, ale také časově a finančně mnohem méně náročnější, než pravidelné hospitace ve třídách. Dalším vyzdvihovaným benefitem studentského hodnocení je fakt, že dokáže velmi přesně identifikovat konkrétní oblasti, ve kterých by se učitel měl zlepšit - to jej podle nás činí ideálním výchozím bodem při vytváření osobního plánu pedagogického rozvoje učitele.

Je třeba vycházet z představy, že vzdělání není klasickou službou, jakou je například lékařské ošetření, ale je založeno na partnerském vztahu mezi učitelem a žákem – pouze v prostředí vzájemné důvěry a dobře nastavených postupů může být předávání dovedností a znalostí skutečně efektivní. Mnozí učitelé již proto dobrovolně od svých žáků zpětnou vazbu získávají, aby své metody mohli vylepšit. Cílem školství je také vychovávat z žáků zodpovědné osobnosti, což by mělo začínat u procesu samotného – umožnění získat a uvědomit si spoluodpovědnost za vlastní vzdělávání.

¹YOUNGS, Peter a Jason GRISSOM. Improving Teacher Evaluation Systems: Making the Most of Multiple Measures [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=e-0GswEACAAJ&lpg=PP1&hl=cs&pg=PA77#v=onepage&q=Chapter%207&f=false>

3. Navrhované řešení

3.1 Provádění žákovského hodnocení

Navrhujeme, aby žákovské hodnocení prováděla plošně Česká školní inspekce, což by vyžadovalo implementaci do Kritérií hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání, kterými se ČŠI řídí a která schvaluje ministryně školství.

ČŠI by měla studentské hodnocení provádět nejlépe elektronicky, například za využití systému elektronického testování InspiS SET, který ČŠI již dnes provozuje, a který má i podobu mobilní aplikace. Navíc, ČŠI má již s plošným testováním v elektronické podobě zkušenost, a sice z programu NIQUES.

Ve školském zákoně je dnes již pravomoc ČŠI provádět hodnocení vzdělávání, proto podle nás změna školského zákona není nutná.

§ 12 zákona 561/2004 Sb.

(3) Hodnocení vzdělávání ve školských zařízeních provádí Česká školní inspekce.

3.2 Osobní plán profesního rozvoje

Navrhujeme, aby ředitelé středních škol měli povinnost přihlídnout k žákovské zpětné vazbě při sestavování povinné části osobního plánu profesního rozvoje daného pedagoga.

Konkrétně navrhujeme úpravu takto:

§ 24a

...

*(4) Osobní plán profesního rozvoje vytváří ve spolupráci s pedagogickým pracovníkem ředitel školy na období 12 měsíců. Ředitel školy určí povinnou část osobního plánu profesního rozvoje po předchozím projednání s pedagogickým pracovníkem a projedná s pedagogickým pracovníkem fakultativní část, kterou si určí pedagogický pracovník. **Při určování povinné části přihlédne ředitel školy také k žákovské zpětné vazbě.** Ředitel školy vytvoří pedagogickému pracovníkovi podmínky pro naplnění povinné části a v rámci možností školy i pro naplnění fakultativní části.²*

²Sn movní tisk 959/0, ást . 1/12 Novela z. o pedagogických pracovnících [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=959&CT1=0>

3.3 Atestační řízení

Vidíme dvě možné varianty, jak žákovskou zpětnou vazbu zakomponovat do atestačního řízení: (i) jako samostatné kritérium nebo (ii) jako součást hodnocení výsledků práce učitele ze strany ředitele školy.

3.4 (i) Žákovská zpětná vazba jako samostatné kritérium

Při přechodu do vyšších stupňů kariérního řádu by atestační komise měla jako jeden z podkladů právě výstupy žákovského hodnocení. Cílem atestačního řízení je „prověřit a zhodnotit kvalitu práce učitele v oblasti jeho přímé práce s dětmi a žáky ve třídě, v oblasti rozvíjení jeho profesních znalostí a dovedností a v oblasti jeho působení ve škole i mimo ni.“³ Právě žákovské hodnocení by mohlo být dalším a důležitým podnětem, jelikož jsou to žáci, kteří se nejčastěji setkávají s prací učitele, a to v přímém kontaktu.

Důležité je podotknout, že žákovské hodnocení by byl pouze jeden z podkladů, které komise pro své rozhodnutí o dalším postupu učitele v kariérním řádu zohledňuje. Pro atestační stupeň KS2 je to dokladové portfolio, které obsahuje doklady, které podávají přehled o dosažených kompetencích a kvalitě výkonu profese učitele. Pro atestační stupeň KS3 se navíc přidávají i zprávy ČŠI o provedených hospitacích a zpráva ředitele. Žákovské hodnocení by tedy pouze přidalo pohled na daného učitele z jiné a důležité perspektivy. Rozhodně by ale nebylo určujícím faktorem pro postup do vyššího kariérního stupně.

Přítomnost žákovského hodnocení v hodnocení v rámci atestačního řízení dodá stabilní předpoklad pro motivaci učitele se v praxi zlepšovat a pracovat s žáky na podobě výuky.

Konkrétní úpravu navrhuje takto:

§ 29g

...

(2) *Ověření dosažení profesních kompetencí podle odstavce 1 vychází z*

- a) hodnotícího pohovoru, který zahrnuje obhajobu dosavadní práce učitele s využitím dokladů, které podávají přehled o dosažených profesních kompetencích a kvalitě výkonu profese učitele,*
- b) hodnocení výsledků práce učitele ze strany ředitele školy,*
- c) žákovské zpětné vazby na práci učitele,*
- d) hodnocení uvádějícího učitele v atestačním řízení pro druhý kariérní stupeň, nebo*
- e) hodnotící zprávy České školní inspekce v atestačním řízení pro třetí kariérní stupeň.⁴*

³ Kariérní řád - profesní rozvoj pedagogických pracovníků [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/o-webu-msmt/karierni-rad>

⁴ *Sn movní tisk 959/0, část . 1/12 Novela z. o pedagogických pracovnících* [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=959&CT1=0>

3.3 (ii) Implementace do hodnocení výsledků práce učitele ze strany ředitele školy

Jako druhou variantu vidíme implementaci žákovské zpětné vazby do hodnocení výsledků práce učitele ze strany ředitele školy, která již v návrhu je, došlo by proto pouze k rozšíření tohoto bodu:

§ 29g

...

(2) Ověření dosažení profesních kompetencí podle odstavce 1 vychází z

a) hodnotícího pohovoru, který zahrnuje obhajobu dosavadní práce učitele s využitím dokladů, které podávají přehled o dosažených profesních kompetencích a kvalitě výkonu profese učitele,

b) hodnocení výsledků práce učitele ze strany ředitele školy, v němž ředitel přihlédne k žákovské zpětné vazbě, a

c) hodnocení uvádějícího učitele v atestačním řízení pro druhý kariérní stupeň, nebo

d) hodnotící zprávy České školní inspekce v atestačním řízení pro třetí kariérní stupeň.²

3.4 Navrhovaná forma žákovského hodnocení

Hodnocení by mělo být formou anonymních dotazníků distribuovaných všem žákům jednou za školní rok/půlrok. ČŠI by při organizaci žákovského hodnocení mohla spolupracovat s koordinátory vlastního hodnocení školy (pozice, kterou zavádí novela zákona pro každou školu).

Zpracováním dat a zasláním výsledků na školy by se zabývala ČŠI. K výsledkům dotazníků o vlastní osobě by měl mít přístup daný učitel a vedení školy. Učitel by jej měl využívat jako formu zpětné vazby na svou práci a jako nástroj pro stanovení oblastí, ve kterých by se měl rozvíjet a ve kterých by měl výuku upravovat. Vedení školy by právě v tomto ohledu mohlo s učitelem spolupracovat na nastavení jeho dalšího vzdělávání (osobní plán profesního rozvoje), případně mentoringu za využití mentora (další nově zaváděná pozice).

Agregované výstupy žákovské evaluace by měl mít k dispozici zřizovatel školy, pro kterého bude představovat další zdroj informací o fungování školy, a pomůže mu identifikovat hlavní oblasti, které potřebují zlepšení.

Dotazníky by měly být sestaveny takovým způsobem, aby zpětná vazba od žáků byla co možná nejkonstruktivnějším hodnocením učitelovy práce. Správné metodické nastavení dotazníku zaručuje relevanci podané zpětné vazby. Dotazníky by měly vycházet z kritérií stanovených Standardem učitele, který definuje novela zákona o pedagogických pracovnících. Zejména kompetence učitele popsané v oblasti B („Vlastní pedagogická činnost“) tohoto standardu se nám jeví jako ty, jejichž naplňování jsou žáci schopní objektivně zhodnotit – např.

- kompetence 2.2: *Učitel využívá široké spektrum forem a metod výuky, které vedou k aktivnímu a kooperativnímu učení žáků. Individualizuje výuku s ohledem na dispozice, zájmy, možnosti i potřeby jednotlivých žáků. Výchovně působí na žáky, umožňuje jim získat vnitřní motivaci, osvojit si žádoucí kompetence, dovednosti a znalosti.*

- kompetence 2.3: *Učitel ve třídě podporuje sociální klima založené na vzájemném respektu a spolupráci. Vytváří podmínky pro učení žáků, které umožní, aby se mohli cítit dobře, kvalitně pracovat a usilovat o zlepšení svých výkonů.*
- kompetence 2.4: *Učitel hodnotí průběh a výsledky učení žáků na základě jasných kritérií vztahených k cílům učení a s ohledem na individuální možnosti žáka. Učitel hodnotí tak, aby žák získával informace pro své další učení a aby se učil autonomnímu hodnocení. Učitel vede žáky k odpovědnosti za průběh a výsledky učení; opírá se přitom o účinnou komunikaci a spolupráci s rodiči žáků nebo s partnery školy.⁵*

3.5 Příklady dobré praxe

Evidujeme příklady českých středních škol, které již se studentskou zpětnou vazbou pracují a kde úspěšně přispívá k posílení partnerského vztahu mezi učitelem a žákem. Rovněž jsme zaznamenali výzkum společnosti Kalibro⁶, který na vzorku 72 tisíc individuálních hodnocení 1350 učitelů od žáků druhého stupně základních škol a od studentů středních škol z let 2010 až 2015 ukázal, že žáci a studenti v naprosté většině přistupovali k hodnocení svých učitelů zodpovědně a rozlišovali mezi jednotlivými učiteli i jejich kvalitami. Z průzkumu navíc vyplývá, že „v rámci škol jsou individuální výsledky hodnocení jednotlivých učitelů velmi rozdílné, a to jak celkově, tak v rámci jednotlivých kategorií. Ředitelům škol i jednotlivým učitelům tak poskytují cennou a zajímavou zpětnou vazbu.“⁴

Ze zahraničních příkladů bychom chtěli poukázat na americký systém žákovské zpětné vazby STeP („Student Evaluation of Teacher Practice“)⁷ který poskytuje učitelům zpětnou vazbu od žáků v šesti kategoriích kompetencí učitele - viz níže, spolu s ukázkami otázek, které se mohou v hodnocení objevit (žáci hodnotí na škále od „vždy“ až po „nikdy“).

Kategorie 1: Prezentační – Schopnost prezentovat informace a strukturovat výuku

Při vysvětlování nové látky říká učitel třídě o běžných chybách, kterých se studenti obvykle v daném tématu dopouštějí.

– Učitel krátce shrne výstupy z hodiny těsně před jejím koncem.

Kategorie 2: Manažer – Schopnost udržet ve třídě pracovní prostředí a produktivitu

Učitel nás upozorní, pokud nedodržujeme stanovená pravidla (např. vyrušování).

Po celou dobu vyučovací hodiny se učíme nebo pracujeme.

Kategorie 3: Poradce – Vnímavost vůči potřebám studentů a vztazích mezi učitelem a žáky

– Učitel respektuje všechny studenty.

⁵ Sn movní tisk 959/0, část . 1/12 Novela z. o pedagogických pracovnících [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=959&CT1=0>

⁶ TZ Kalibro: Hodnocení [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: http://www.ceskaskola.cz/2016/10/tz-kalibro-hodnoceni-ucitelu-zaky_13.html

⁷ STeP Survey [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://mystudentsurvey.com/our-surveys/step-survey/>

– *Pokud něčemu ve třídě neporozumím, učitel to vysvětlí jiným způsobem.*

Kategorie 4: Mentor – Poskytuje zpětnou vazbu a snaží se studenty vést k co nejvyššímu výkonu

– *Učím se ve třídě ze svých chyb.*

– *Musím pracovat a vynaložit úsilí, abych v daném předmětu uspěl.*

Kategorie 5: Motivátor: Motivuje studenty k aktivní účasti a vzbuzuje zájem o látku

– *Můj učitel nás učí aplikovat naučené poznatky na situace z běžného života.*

– *Učitel nás motivuje k tomu, abychom sdíleli naše názory na danou problematiku během výuky.*

Kategorie 6: Odborník: Znalost oboru a motivace studentů k samostatnému přemýšlení o něm

– *Můj učitel zná odpovědi na otázky studentů k dané látce.*

– *Poté, co se nás učitel zeptá na otázku, dá nám čas na přemýšlení.*